

Петр
Гагауз-Чеботарь

геблом

ЖАНА ЙАКЫН

Жаа сарбылар мый гарты? —
Хенси чмунтлан йакиээр.
Бер йақлашарса барты,
Тийн дуусу узаклашээр.

Петр
Гагауз-Чеботарь

дебют

**ЖАНА
ЙАКЫН**

СТИХЛАР

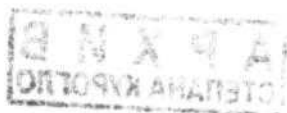
**АРХИВ
СТЕПАНА КУРОГЛО**

Кишинев
Литература артистикэ
1989

ББК. 84Г
Г12

Предисловие *С. Куроглу*

Фото *А. Ололенко*

E 4702150200—61
M 756(10)—89 82—89

ISBN 5—368—00421—4

©Издательство
«Литература артистка», 1989.

Илкийаз заманына сансын сынашыкыз. Хербир йыла дүшер бирәр илкийаз хем хербир вакидын кокусу башка. Ама илкийаз гелинжә, гүзлердән-кышлардан гечинжә, дарсыйэр инсанын үрәә илкийаз сыжаана.

Сансын өлә бекленилрди бу кийат та, ангысыны йазды П. Гагауз-Чеботарь. Генч автор — Айдар күүйүндән Иашлардан о генч, йазылары — тертиппи, касаветли, уйгун. О дүүмеер токатлары, сесини да калдырмээр. Сөзү онун бир адетлери сайан мусаафир гиби — еникуну гелер, ким чаарэр, она гелер, инандырэр кендисини. О жана йакын. Йакын она, ким сөзә аач, ким истеер дост лафыны ишитмәә. Кийадын автору — мераклы лафчы.

П. Гагауз-Чеботарь йазэр чоктан. Ен илкин йазарды рус дилиндә. Поэзиянын уйгуннууну, өлчүлерини, сыра ургуларыны дуйуп, башлады йазмаа ана дилиндә дә. Да ачылды өлә бир генишлик, да гөрүндү өлә бир деринник. Бу ени далганын бойу белли, кесилмеси дуйулмээр. Аалемин ажыларны дуйан кендисинә диял сааби. Инсана о — изметчи. Бу маанайа гөрә жувап да булунэр стих сорушуна: «Нечин йашээрим, сор!».

Ана тараф, дуума ев, ана-бобалар, дедә насаатлары, севда ууру, өмүр йоллары — кийадын темалары. Кыса, ачык, еникуну поэт аннадэр дуйгусу ичин, гөрүнтүлери иши, ачэр бизә үрөөни, дүшүнмөклерини.

Кийатта вар йазылар ен кучуклар ичин дә. «Тракалы өкүз» масалы көллери дерин — чекилер фольклордан, гагаузларын өсөлжи йашамасындан.

Кардаш халкларын, дитературасындан кими ни йазылары чевирди назыжы гагаузчаа, бизда деер-

GAGAUZ MİLLİ ARHİVİ

№ 1297

CENTRUL DE CERCETARI

ȘTIINȚIFICE AL GAGAUZIEI

НИЦ ГАГАУЗИИ

ИМ. М.В. МАРУНЕВИЧ

ләр: «Сөз сөзү ачэр, инсан — инсаны». Вар насыл демәә, ани ки литература — литературайы ачэр, халк та — халкы. Хем бу бүүк иштә йазыжы иши белли: о нижа бир йол хем көпрү замандан — замана, инсандан — инсана.

Вар умут, ани бу кийат булажэк кенди окуйжуларны. Умуда кувет верер йазыжынын чалышканы, йаратмайа инанчлы, йорулмаз үрек йанмасы.

С. Кирогли

ОЛМАЗОТУ

УЗАКЛЫКТА

Дарсыдым узакта,
Не сызлээр о жаным.
Сансын дилим хаста —
Нередән бу ажы?

Өзледим анамы,
Дүшүмә о гелер.
Бән ондан адымы
Ишиттим илк сефер.

Өзледим бобамы,
О бени үүретти
Кулланмаа кафамы,
Инсана бензетти.

Севгими өзледим,
Салт она дүннеедә
Бән «северим» дедим
Йылдызлар алтында.

Достларым! Нердә сиз?
Булущчез незаман?
Ишамак мы сизсиз?—
Хем байгын, хем йаван.

Дарсыдым узакта,
Не сызлээр о жаным.
Сансын дилим хаста —
Нередән бу ажы?

СОРУШ

Нечин йазэрым — сорма,
Йок жувабым хазыр.
Вер дүшүнейм да сора
Бу сорушу калдыр.

Сорма бана бу форма,
Шу сорушун пек зор.
Нечин йазэрым — сорма,
Нечин йашээрым — сор.

АНА ЛАФЫ

Узак йола анам бени
Сабаален еркен гечирди.
Саклы силип гөзлерини,
Сыжак бир лаф о сөледі:

«Илин олсун, ушаам, йолун,
Бак, кендини орду кору.
Бу йашамак өлә, оолум,—
Вар колайы хем вар зору.
Сән узактайкан, бән хаста,
Йолла ордан бана илач —
Ики-үч лаф бир йапракта.
Хем йалварэрым: дурма аач.
Ики йылда вар пек чок ай,
Дайан-беклә, ана жаны!
Сениннән, ах, олса колай
Гидейим бән да ойаны».

Унутмайжам бу лафлары,
Оннар зору йапэр илин.
Аушам-сабаа бән оннары
Сөлеерим, нижә бир емин.

КАСАБА

Балабан касаба,
Балабан касаба,
Сән бени копардын еримдән.
Ба гүндүз, ба гежә,
Ба аушам, ба сабаа —
Дургунамээрым бир түрлү бән.

Алажа касаба,
Алажа касаба,
Диз чөкерим сана истемәз.
Окадар сынаштым мы сана, ажаба,
Окадар мы гирдин ичимә?

Қалаба касаба,
Қалаба касаба,
Зоор сендә солумаа инсана.
Бән аклымнан алэрым буну есаба,
Ама хеп баш урэрым сана.

Алатлар касаба,
Алатлар касаба,
Сансын дүбүдүз динлсин алтын.
Узакта калдылар хем ана, хем боба—
Санки нейлән бени алдаттын?

ЛҮЗГАР, ЛҮЗГАР...

Лүзгәр, лүзгәр,
Бу аушам үфкеленмә бана.
Дургун,
Дургун бир-ики минут.
Качынәрсын хайлак бошуна,
Бән са бурда йоргун
Чекерим умут,
Чекерим кахыр.
Лүзгәр, лүзгәр,
Йапсана бана бир хатыр,
Вер' жәм сана бүүк баашыш,
Салт бираз беклә.
Зор му сана бу иш?
Диил са пек зор, сеслә.

Узакта—узакта,
Нерей шинди чөктү думан,
Пелинни Бужакта
Бир евдә вар ики инсан.
Бешиктә оннарын бириси
Шылээр, нижә генч йылдыз —
Өла гүнаасыз таа онун сеси,
Өлә гүлүшү кабаатсыз!
Өбүрү отурэр каршы,
Саллээр бешижәә колу,
Майыллыклан долу бакышы,
Севгийлән үрәә долу.
Лүзгәр, лүзгәр,
Зааметсиз лүзгәр,
Учсана хызлы оннара,
Аннат, ки кара,
Кенарсыз гежеләр

Ачтылар үреемдә йара.
Аннат оннара, ки беним
Бырда сыкылды жаным,
Ани бән оннары өзледим,
Үүсүз гиби сансын калдым.
Аннат оннара, ани бән
Унуттум йашамак дадыны,
Ани бән ләәзымсыз зееттән
Кайбеттим раадымы.
Лүзгәр, лүзгәр,
Аннат оннара,
Ани бән беклемәә шансора
Дойдум, кандым, быктым.
Нижә тәску сыкәр үзүмү,
Беклемәк та өлә сыкты
Беним гүүсүмү.
Лүзгәр, лүзгәр...

ЧЕКЕР ЕВӘ

Ташкент, Қара Дениз, Москва —
О ерлерә, шүкүр, гиттим:
Түрлү дилләр бән ишиттим,
Дуйдум сыжак, айаз хава,
Идим урүк, гөрдүм девә,
Ичтим кумыс, чок сой шарап...
Ама сән не истәәрсән йап,—
Чекер евә, чекер евә.

ИОЛЛАРМЫЗ

Биз ачан дууэрыз, дүннейә гелериз,
Айырэрыз кендимизә йол.
Сора уз гидериз, ким'керә сапэрыз —
Саа тараф чекер бизи йа сол.

Ама йаныларсак хем пишман оларсак,
Зор булмаа кайбедилмиш йолу,
Нечин ки йашааркан, гүнешли хавайлан
Разгелер боран, йаамур, толу.

Еер көстекленәрсәк, ансыздан дүшәрсәк,
Нечин ежелә күсериз биз?
Сансын акыллыйыз, ама зор аннээрыз,
Ани йол булунмээр көстексиз.

Еерлем йаныларсак, нечин аалашэрыз
Овнара, кимә биз йаннашык?
Нечин йанылмасак, бйрери сапмасак,
Хеп санэрыз, ани йанылдык?

* * *

Йолум дүштү ана тарафыма,
Серин солуу чекерим гүүсүмә;
Тә дөнөмөч, битки йылма —
Да бән гирерим күүйүмә.

Сабаа дурарды сак, ачан
Копту бир карт хороз сеси.
Сора аваз олуп она,
Долду чалгыйлан херерси.

Не еркен бу оркестра уйанды?
Бени ми каршылээр Айдар?
Чалмаа үрәәм да йолланды
О хорозларлан барабар.

* * *

Бизим достлуумуз — бир парча шекер
Су ичинä атылма:
Гүн гүндән исилер, ерийер,—
Сыймээр бу иш аклыма.
Ким таа верилмеди?
Ким таа еримеди? Ким?
Верин сес!
Топланалым, бирлешелим,
Зерä кайбелириз тез.
Нечин олэрыз узак?—
Хепсимиз биз кардаш.
Дайаналым омуз омуза,
Четин олалым, нижä таш!

* * *

Бужак пейзажларны
Сииредерим бән.
Оннар өлә гержик,
Нижә музейдә.

Иаваш лүзгержиктән
Гөлгеләр ойнээр.
Үүсек дирекләрә
Лелекләр конэр.

Иылан гиби йоллар
Дөшели шүшә.
Казанэр пара,
Ким гидер ишә.

Лүзгәрлери — серин,
Гүнеши — ашлак.
Иылмалары — ешил —
Те бөлә Бужак!

Бааларлан бостаннар —
Херерси кырнак,
Дүзгүн хем бакылы —
Те бөлә Бужак!

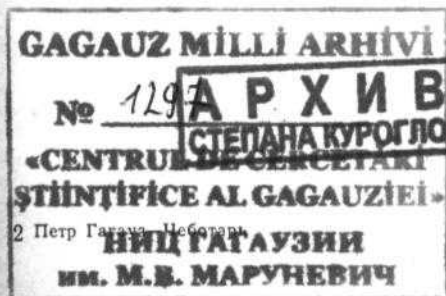
ПАНАЙЫР РЕСИМИ

О гүн, панайыра гиттим ачан,
Тыкаарды солууму айаз.
Алыш-вериш гидәрди йавашча,
Саде баарарды сатылан бир кааз.

Хава дөндүйдү чакыллы каара —
Тә незаман өзлеериз гүнеши!
Бир тарафта, йакын токатлара,
Есапалдым: дурэр ики киши.

Бирн сыкы-сыкы ишлеер,
Сармыш ону кожа сүрү инсан.
Икинжиси аучларна үфлеер
Хем ериндә атлээр сууктан.

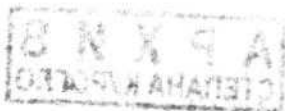
Дурардым оннара йырак,
Таа йырактан гөрдүм ама:
Бирн сатарды гөзлемә сыжак,
Икинжиси са — дондурма.

* * *

Каплаарса гөкү булутлар,
Гетир гүнеши аклына,
Инан, ани о енидән
Пейда олажэк йаарына.
Гежә еридийнән ердә,
Ачан хорозлар өтежек, —
Бүүнкү буланык гөлжүкләр
Маави бенизли олажэк.
Сыкарса бирдән үреени
Ажы, амансыз ажы,
О зоор, феналы вакытта
Ен ии достуна сән ачыл.
Салт о, аннайып сени,
Бул'жэк белана илач;
Салт о, кушкуну даадып,
Сана калажэк инанч.

...Ташарса севинч ичиндә,
Гезәрсә инсан ардына, —
Дургун, сесирген ким'керә:
Ким о чаарэр йардыма?

* * *

Ии нышаны гүзүн,
Ии нышаны гүзүн:
Тә йапраклар дүшер ерә.
Ко сарылар дүшсүн,—
Оннар ләәзым дүшсүн,—
Жаным аҗээр ешиллерә.

АДАМАКЛАР

Бән кими са гечирерим, каршылээрим —
Биз бу дүннеедә гелән гечән.
Хепсинә бән нашей са адээрим,
Хепсинә борчлу калэрим бән.

Хепсини сеслә, анна, кой маса,
Сырасынжа йап она икрам.
Биткидә да бишей адамасан, —
Калажан хализ битки адам.

Ама кач керә олду: адээрим,
Сора бир көстек чыкыверер.
О бетерә йаланжы калэрим,
Кендимә буламээрим бән ер.

Йашамак өлә, дейжән. — Аннээрим,
Ама аклымда дууэр есап:
Бүүн йашээрим, бүүн да чалышэрим,
Бән сабаайчин вермейжәм жувап.

Шу адамаклар артык, дуйэрим,
Гүүсүмү сыкэр, нижә алка.
Саде бир шансора адээрим:
Бишейжик адамамаа башка!

ГҮЗ БИТКИСИ

Йаклашарды вақыт кыша,
Херердә буна варды нышан:
Чин сабаален дүшәрди краа,
Бойанарды баалар сары;
Йолланарды кушлар йыраа,
Үүсектә кушкулу баарып;
Сүзүләрди ихтиәр салкым,
Хавада ерийәрди бир кеф,
Пайаклар са ишләәрди сыкы —
Херерси герилийди гергеф;
Сииреләрди хеп куш баарышы,
Долайлар сесленәрди сак,
Алифсиз гүнешә каршы
Йысынмаа савашарды топрак.
Сынаштыйдым гүзә, ама
Бир сабаа уйандым бирдән,
Сансын суук үфледи аркама,
Да бана гөрүндү ичердән:
Инсаннар гиинмишти сыжак,
Фиданнар сойунмушту чыплак.

ШАКА

Дедим она: «Достум!
Афет, дурамэйжам
Сениннән бән лафа,—
Ажыйэр кафам,
Ажыйэр кафам,
Даалэр беним кафам».

Жувап етти бана достум:
«Ко ажысын, о гечежек.
Бир тарафтан
Ислäя, ани ажыйэр —
Буну саклама инсандан.
Инсан билер:
Кафа ажыйарса еер,
О диилдир бош кафа,
Онда лäязым бишей олсун!»

* * *

Кызларын бир бойу
Хеп аарээр «жентилмен».
Бакмайып оннара,
Бир йавклу сән еден.

Не истеерсин, кызым,
Кабаатсыз айнадан?
Уз олур му гөлгә,
Еер ири са фидан?

КЕФСИЗЛИК

Силинер аклымыздан
Варлыклар хем вараklar.
Ерийер хызлы заман,
Чокланэр биздä азар.

Озаман сорэрым уз:
Чалышэрыз нечин биз?—
Кысалэр өмүрүмүз,
Азалэр неетлеримиз.

* * *

Хербир вақыдын
Кокусу башка,
Гит панайыра
Иа ески парка.

Долайлар сусэр,
Кыш кокэр буза,
Лүзгерли каара
Хем да айаза.

Илкйазын топрак
Генә уйанэр.
Чичекләр кәәмил
О вақыт кокэр.

Башчалар ешил,
Екиннәр сары —
Хепсиндән койу
Иаз кокулары.

Гүз кокэр краайа
Хем берекедә
Касабаларда
Хем да күүйлердә.

Гит панайыра
Иа ески парка,
Хербир вақыдын
Кокусу башка.

* * *

Сансын дүн гирдик йаза,
Ама тә бирдән бирә
Августтан адымнадык
Йаамурлу сентябирә.

Икинжи афта йаамур
Хеп йаайэр йаваш-йаваш.
Бишей калмады куру:
Гөк та йаш, топрак та йаш.

Арасыз йаамур чисер —
Гүз йыкээр йапраклары.
Силинер ешил бойа,
Йапраклар калэр сары.

ӨЛМАЗОТУ

Чичекләр ачмышлар сериндә,
Гөзәл донанмыш чайыр.
Ама хепсинин ичиндә
Өлмәзотуну айыр.

Сән бакма, ки о алчажык,
Ону коркудамээр гүз,
О айлан дурэр ачык,
Сөрпешмеер, макар көксүз.

* * *

Қолун му бертик, айаан мы,
Ураан ми олду йара,—
Боша ажыйа дайанма,
Илач кендинә ара.

ДОСТЛУК

Серт бир лаф достун сёләрсә,
Вермә дуйгуна боллук
Хем күсү тутмаа сынашма,
Прост етмәә билер достлук.

Изметчи ону йапарсан,
Вар сыра достлук качәр.
Етишмәә ону йакышмээр,
Корумаа салт йакышәр.

Зихирли лафтан бакасын
Коруйасын достуну.
Вакытлы йардым верәсин —
Унутмаа олмаз буну.

* * *

Генч олду бүүн Европа,
Азия да динл карт.
Хич есап алмадык — хопа!—
Тә нәанда беш миллиард.

Хепси йашээр солуклан,
Хепси истеер имәә.
Кимиси деер, чоклуккан
Ләазыммыш исилмәә.

Ама бир дерт битишмеер,
Зеетлеер дүшүнмекләр:
Нечин бана етишмеер
Те о рааметлиләр?

ПОЛЖУ

Иазын жансыз йалазында
Иолжу гидер. Йолу узун.
Курумээр тер аннысында,
Аазы са курумуш онун.

Кырда гөрүнмеер бир да жан,
Хава бензәмеер йаамура.
О хеп гидер аачтан аажа
Хем пынардан да пынара.

Онун фикириндә не неет,
Ки таа каави бу сыжактан?—
Бир иш она верер кувет:
Ону беклеерләр узакта.

* * *

Есть лишь убийства на свете, запомните,
Самоубийств не бывает вообще.

Е. Евтушенко.

Арамызда йашаарды бир адам,
Бизә бензәмәәрди о, диилди сырадан.
Хем диилди айоз канатлы,
О таа үүсекти — талантлы.
Нижә бир куш учэр далдан дала,
О вокзалдан гезәрди вокзала,
Йолдан йола.
О карышарды инсана,
Ходул олмаа йарашмаарды она.
Ушак гиби, шашарды таманнаа
Хем гөзелләә, хем адамнаа.
Йашаарды о өлә йаваш,
Нижә бир ааретли кардаш.
Ама ачан сусту, ачан дурду,—
Биз аннадык, не о курду,
Не о алды хем не бизә бракты.
О йашады, нижә чакты.
Зоор инанмаа, ама аслы:
Онун ады олду йаслы.
Кахыр дерин, нижә обан,
Афет, боба Кара Чобан.

ЖАН ТАТЛЫ

Ўз йылын дөрдүнжү пайыны
Йашадым айдыннык дүннеедә.
Беки дөрт окадар йашайжам,—
Генә демейжәм, ани зеедә.

Ба олэрым жөмерт хем йалпак,
Ба олэрым сыкы хем тамаа.
Нечин бракмээр бени бир дуйгу,
Ани доймайжам бән йашамаа?

Йанылмак, атылмак, чекишмәк —
Ким доору, санки? Қим кабаатлы?
Ама генә гелер аклыма
Анамын лафлары: «Жан татлы».

О татлы, нижә саургунда
Йалабык үзүмүн ширасы,
Нижә илк севгимин өпүшү,
Нижә илк ушаамын гүлүшү.

Жан татлы ен фена вакытта,
Ачан йок бир кимә аалашмаа.
Нечин бракмээр бени о дуйгу,
Ани доймайжам бән йашамаа?

И. ТОПАЛА

Гөтүрер бизи «Икарус»,
Иаклашэрыз вокзала.
Биз йашээрыз, биз таа варыз!
Бән гидерим, бән гидерим,
Бән гидерим достума.

Жебимдә — таазя папирус,
Ўреемдә — лафлар татлы.
Биз узакыз, ама бириз.
Өзледим бән, өзледим бән,
Өзледим бән достуму.

Олмасын лафта ара да,
Не шарап ляйзым, не бал.
Салт ляйзым хорозларадан
Лаф катсын бана достум.
Ўчүнжү хорозларадан
Сеслесин бени достум.

Диалектика йанылмээр:
Вар инсан исләя хем прост.
Ама вар бирдән танынмээр,
Хепсиня да о ачылмээр —
Те она биз деериз «дост».

Гөтүрер бизи «Икарус»,
Иаклашэрыз вокзала.
Биз йашээрыз, биз таа варыз!
Бән гидерим достума.

Сабаален еркенжә уйан,
Бузу кыр казанда.
Йыкан, гиин, сора таран
Айна каршысында.

Хава серинкән сер гииси,
Башкабак дурма гүнештә.
Беклә бени жумеертеси,
Аушамнен саат бештә.

Сән йалнайак гит башчажаа
Хем арканы ойнат.
Буларсан биркач гүз чичәә,
Ичерини донат.

Гүзә коксун ко ичерси,
Кенди дурасын ешиктә.
Беклә бени жумеертеси,
Аушамнен саат бештә.

Сән чыкма о гүнү күүйә,
Евдә бени беклә:
Чаршафлары ур үтүйә
Хем кушлары сеслә.

Шарап олсун кәр вереси
Хем манжа дурсун атештә.
Беклә бени жумеертеси,
Аушамнен саат бештә.

АЧЫКЛЫК

Бән истәмеерим олайым
диленжи.
Ко билсин буну аалем
хепсижни.
Дилим бән кайыл олмаа
фит калик.
Еер чыпаксан, зор йапмаа
бир илик.
Бән истеерим олмамаа
фукааря.
Анама йардым етмәя
ким'керя.
Бән истеерим казанмаа
чок пара,
Достлара йардым етмәя,
достлара.
Ама бир башка ишя
бән баалы.
Алтындан хем парадан
о паалы.
О паалы ишин ады —
доорулук.
Саде о бизя верер
бол солук.

ГЕЧ ПИШМАННЫК

Иашадым бән доору,
Казандым хеп пара.
Кызлардан корундум —
Бакмадым оннара,
Хеп санардым, ахмак,
Иашларым беним генч,
Ихтиярлык таа узак,
Хайди олмайжэк геч.
Ама тә февральда
(Курорттайдым таман)
Бир гөзәл журналда
Бән гөрдүм бир инсан:
Май демәә гимни,
Май демәә — утанжак.
Кусурсузду тени
Хем беллийди — сыжак.
Ачылэрым кендим,
Алдатмаа билмеерим,—
Не үрәәм титреди,
Не башка бир ерим.
Бән бактым о кыза
Дуйгусуз хем ояа,
Нижә коч хороза,
Иа таук бызаайа.
Қоркудан үшүдүм,
Ичерси олду дар.
Е-хе-хе! — дүшүндүм —
Йыртылды чарыклар!

БИР ШАННЫ РЕСИМЖИЙХ

Бужакта вар бир инсан,
Танынэр о узактан.

Диил үүсек онун бойу
Хем ондан каави чойу,

Ама бутакым чемрек
Каршылээрыз биз сиирек.

Аннысы онун гениш,
Акыллы, беллидир иш.

Сачлары онун диил сук,
Гүлүшү са улашык.

О сакымээр кимсейдән,
О маэстро хализдән.

Коркусуз гезер ердä,
Дүүннердä, өлүлердä.

О дурамээр хич айлак,
Йыл-байыл йазэр сусак.

Сусактан йапэр инсан,
Йа шейтан, йа бир йылан.

Вардыр дурдуумуз лафа —
Бу ерифтä вар кафа.

«Бән,— деер,— чок ердä гездим,
Вар кенди бичикледим.

Ама аклымда вар план
Йаратмаа бир дельтаплан.

Шакасыз — истеерим бән
Комрады гөрмәә гөктән.

Билгиләә да дадандым,
Анылсын беним адым.

Олажам бән кандидат,
Ко шашсын бүтүн Комрат!

Нечин бу ләәзым бана?
Жуваплээрм инсана:

Дшил ани кайет тамахым,
Ама нечин дейни Влахым!».

НЕЧИН?

Нечин

Дышарда аныран лүзгәр сусту?

Нечин

Долдурду ичими бирдән куйту?

Нечин

Кефлетти бени бир татлы коку?

Нечин

Унуттум пейә деер инсан «корку?»

Нечин

Гөрүндү онүмдә шафклы айна?

Нечин

Аклыма ансыздан гелди анам?

Нечин

Бир мумун йалынжыы атеш олду?

Нечин

Ичерим чичек кокусу долду?

Нечин

Йорулмуш гүүдемдә кувет дуйдум?

Нечин

Солумаа чекеттм йудум-йудум?

Нечин..? Нечин..? Нечин..?

Аннадым:

Заманнар илерледи —

Оолжаазым

Бүүн сефтә гүлүмседи.

Булмадым, не аарадым,
Ходуллаанмаа йок нейя.
Вар мы таа биркач адым
Шу бетвалы чизийя?

Таа сарылэр мы чаты?—
Хепси умутлан йашээр.
Еер йаклашарса баты,
Гүн дуусу узаклашэр.

Санки таа биркач йудум
Вар мы чөлмään дибиндä?
Коркулара бән дойдум,
Аз калды шафк үреемдä.

Ипмейжек кимсей гөктән
Жан бузуну еритмää.
Доймадым, доймадым бән
Бу дүннеейи сииретмää.

ТҮРКҮ

Бән йашээрым салт умутлан,
Сән буну унутма,
Салт умут тутэр бени ердә,
Дон бакышлан бана бакма,
Урееми сән йакма —
Ким билер, не вар таа илердә?
Бән сенин
Сесини
Өзледим дүндән беери.
Несой бән
Дүннеедә
Йашамышым илери?
Ачтылар
Салкымнар,
Илк балы куан топлээр.
Сап-сары
Сачларын
Салкыма татлы кокэр.
Гүнешин
Атеши
Беклемәәркән тутушту.
Нечин биз
Икимиз
Геч сениннән булуштук?
Бән йашээрым салт умутлан,
Сән буну унутма,
Салт умут тутэр бени ердә.
Дон бакышлан бана бакма,
Үрееми сән йакма —
Ким билер, не вар таа илердә?

УЙКУ ТҮРКҮСҮ

Нани, нани — нани на,
Сармашэр уйку сана,
Нани, нани, нани, на,
Булушажэйз йаарына.

Нани, нани, кушчаазым,
Уйумаа сана ләәзым.
Ко уйкун олсун татлы,
Дүшлерин чыксын аслы.

Гөклерә учасын чак,
Фиданнар калсын алчак,
Хорозлар гөзәл өтсүн,
Йылдызлар сени өпсүн.

Буйнузлу айда гезин,
О да бироз севинсин.
О быкмыш йылдыз гүтмәә,
О истәәрмиш динненмәә.

Тутуштуйнан гүн дуусу,
Диил ләәзым она чок су —
Йылдызлар олэр тунук,
Алатла евә чабук.

Нани, нани, нани, на,
Булушажэйз йаарына.
Нани, нани, нани, на,
Сармашэр уйку сана.

ДАДУНУН ТҮРКҮСҮ

Хайди, достларым хем кардашларым
Бүүн конушалым, бүүн сармашалым.
Диил белли бизә кач йыл йазылы,
Азаләр вакыт — саде бу аслы.

Хайди, достларым, бүүн севинелим.
Тә беним үрәәм, тә беним елим.
Ко арамызда олмасын шүпә,
Нередә филжан? Нередә шишә?

Биз бу дүннеедә дурмадык хайлак,
Ама гөклерә вар бир аалашмак:
Нечин йашамак букадар кыса?
Таа бир керә генч олалым олса.

Гележәк вакыт, олажәк изин,
Ер ачылажәк, йутажәк бизи.
Олажәз сары биз, нижә топрак,
Хем көмүр гиби олажәз кара.

Хайди, достларым хем кардашларым,
Бүүн конушалым, бүүн сармашалым.
Диил белли бизә кач йыл йазылы,
Азаләр вакыт — саде бу аслы.

НАСТРАДИНИН ТҮРКҮСҮ

Йарым дүннәә олду ешеклән бән гезерим,
Бән дилим не кайет коркак, не да гиргин.
Ама кахырлары бән хепсини енсеерим,
Беним адым боша мы Настрадаин?

Кими сыра кытлык имеесинә гечерим,
Кими керә не йоктур санки шкембемдә?
Оләр вакыт — бән излердән суҗааз ичерим,
Гелер вакыт, дойэрым шербедә.

Сабаален падишахлан лафедерим,
О йок етмәә истеер бени бир зындана.
Бән бир гөзәл йалан она сөлеерим,
Аушамнен о алтын башыш верер бана.

Бән гүлүмсеерим, тепеми бән кашыйэрым,
Ачан чекерим ичимә таазә солук.
Докуз йыл бир кат руба ташыйэрым,
Кушлар бени санэрлар коркулук.

Бән йазын караннык хызлы олсун истеерим,
Беенерим гөк олсун долу йылдыз.
Бир отлукта йа башчада бән геҗелеерим,
Сән санма, ани херкерә йалныз.

Бән инсана пек сиректә күсерим,
Беним үрәәм геҗә-гүндуз ачык.
Барыштырэрым, гүлдүрерим, суд кесерим,
Бана да биткидә дүшер бир икрамҗык.

НЕРЕДӘ СӘ

Севгисиз өмүр, нижә бир дүш,
Салт севги верер она файда.
Нердә сә ишидилер гүлүш
Пак, нижә йаамур суйу майда.

Генә үреми аләр сыклет,
Гечтикләр гелер бана фасыл.
Нердә сә ләәзым олсун кысмет,
Нердә сә дүшләр чыкәр аслы.

Бән сессиз чекерим ичими,
Йок кимиң басәйм бән изинә.
Нердә сә калды беним генчлиим,
Йашамак гидер биткисинә.

ООЛУМА

Ко олсун евин
Херкерä ачык..
Йолжуйа севин,
Каршы она чык.

Адыны кору,
Достуна йаҗман.
Диилсейдин доору,
Бил олмаа пишман.

Олма пек хамел,
Кендиндән да вер.
Хепсини аалем
Узактан гөрер.

Ол терзи, билгич,—
Коркма салт иштән.
Шарап азжык ич,
Сарфош олма сән.

Йашамак кыса
Хем да саде бир.
Баари бир кыза
Севинмәк гетир.

Еер гөрәрсән кин,
Кабаатсыз азар,—
Бил бакмаа чиркин
Хем урмаа шамар.

Гүлмә, дәәрсә «вай!»
Йанында кимсей.

Акыллыы сай,
Кардашыны сев.

Адаарсалар бал,
Аазыны баала.
Конушта сән чал,
Өлүдә аала.

Зоорлары унут,
Чыкажэк ени.
Аклында сән тут
Деделерини.

Хербир даавада
Пай тут йаваша.
Бакмайрак саада,
Те бөлә йаша.

ИКИ ЕВЕЛКИ МАСАЛ

Чобан Хем Койун

Чобан кыркармыш койуну
Хем дээрмиш: «Иа баксана сән!
Боба север ми санки оолуну,
Нижә сени северим бән?!
Касаветли бакып, паклээрым ерини
Хем коруйэрым йыл-ба-йыл
Жанавардан. Кыркэрым да сени.
Дуумушун кысметли сән, ол кайыл!»
Койун жувап етмиш шу чобана:
«Не вар о вар, дооруйсун сән бүтүн,
Чок чалышэрсын, йок маана,
Ама сөлә, недән сенин күркүн?»

ЕШЕК ХЕМ КОЧ

Ешәән бири кочу гөрәрмиш чок,
Ани ишләмеер, ама хеп бир ток.
«Кырда гезерсин,— дээрмиш,—
билмеерсин кахыр,
Евдә да хер аушам сана долу ахыр.
Бендә са йашамак диил бал —
Ишлеерим хер гүн, нижә бир хамал».
«Ахмаксын, бей!— үфкейлән коч демиш.—
Кайылым версиннәр бана да иш,
Ама битер оруч, йаалы гелер,
Бени кескин бычак беклеер.
Чорбажыйа ләазымсын сән дири,
Дува ет, ани кесмеерләр ешеклери!»

БАЛЛАДА

(Рус түркүсүнә гөрә)

Нижә бир вакыт, евелки вакыт,
Аскерин бири аскерлик етмиш.
Ирми йыл етмиш сора таа беш йыл,
Генерал она гөрүшмәк вермиш.
Нижә о аскер күйүнә гелер,
Шавкедер гүүсү, баш — киреч гиби.
Капу онүндә карысы дурэр,
О узун йыллар сансын гечмемиш.
Сураты онун биаз, бурушуксуз,
Кыз пеликлерн комүрдән кара.
Гүженик аскер карыйа бакэр
Хем сөлеер она бу ажы лафы:
«Не исләә, карым, йашамышын сән,
Йашамышын сән ихтиярламайып».
Карысы она чевирер лафы;
Чевирер лафы, кендисн аалээр:
«Диилим бән сенин севгили карын,
Бән кызын сенин, анасыз кызын,
Карыны сенин беш йылжааз геери
Фидан алтында нем топрак йутту».
Отуруверер софрайа аскер,
Гетирдер шарап, кырмызы шарап,
Да ичер аскер сабаайа кадар,
Быйыкларындан йаш-шарап акэр.

* * *

Саургун гиби, гечер йылар.
Тә гелди таа бир — Ени.
Генә, раадымы бозуп, дүртер
Кушкулу дүшүнмекләр бени.

Шенненәмеерим насыл ләәзым,
Йок о кеф илердеки.
Чок му йанажәк таа йылдызым —
Беки бу Ени йылым битки?

ЕТИШТИРӘМЕЕРИМ

Ен ләәзымны капуйу бән ачамээрим,
Ахмаклардан — савашэрым —
качамээрим,
Ен кушкулу сабаада уйанамээрим,
Бир ушаамы сеслемәә дайанамээрим,
Диленжийә беш копейка верәмеерим,
Етиштирәмеерим, етиштирәмеерим...
Йыллан ески достума бән гидәмеерим,
Мамуйа-бакайа шүкүр едәмеерим,
Дүшкүннерә елими узадамээрим,
Не са гөзәл хем каави йарардамээрим.
Етиштирәмеерим, етиштирәмеерим,
Етиштирәмеерим бән йашамаа.

ВАР ИНСАН...

Вар инсан, ангысы үшөнер
Калдырмаа айаандан екмää.
Ким ону ичери салверер?
Ким верер она сора имää?

Вар инсан есапсыз кишинер,
Ианында зееденәркән бири.
Дайанэр она несой бу ер?
Несой сүүнмеер онун гөзлери?

Вар инсан атылэр ушаандан,—
Нейлән о дүннеейә баалы?
О кенди дуудууна пишман,
Онун рубасы таа паалы.

Вар инсан...

Ама нечин «инсан»?
Оннара вар башка лаф бендә:
Шу сүндүк хайваннар, аман,
Не аарээр инсаннарлан билә?!

УМУТ

Ачан кара булут
Кахыр силкер ашаа,
Инсан чекер умут
Кысметлән булушмаа.
Таа даалмады думан,
Бакэр инсан гөкә.
Раатсыз үрек — таман,
Неетсиз — саде гөлгә.
Ама гүнеш йаздан
Сыжак хабер йоллээр.
Умутланып инсан
Йола кушку бакэр.

* * *

Таа гидер саваш,
Ама йол узун.
Нечин гүн йаваш
Еридер бузу?

Услулук бизә
Ен паалы бир иш.
Топраамыз гөзәл,
Планнармыз гениш.

Еер койса душман
Неетинә зихир,
Калкажәк инсан
Осаат, нижә бир.

КЫСМЕТ БЕКЛЕМЕСИ

БАКЫШ

Ачан гамны бана бактын,
Сән кысметсиз бени брактын.
Гечер вакыт: ба йаз, ба кыш,
Хеп унудулмээр о бакыш.

Нейи сайардым бән йакын,
Олду йылдыз гиби узак.
Саде калды бир суук йалын,
Маави йалын — о диил йалпак.

Йылдызлара бака-бака,
Сени чаарэрым генә: гел!
Нейи санардым бән шака,
Чыкты өмүр, чыкты ежел.

Мезарлара койэрлар таш,
Ески адетлерә гөрә.
Нейя чоктан урардым баш,
Чыкты думан хем темирә.

Бизим генчлик са диил дивеч,
Бән аннадым буну пек геч.
Гечер вакыт: ба йаз, ба кыш,
Хеп унудулмээр о бакыш.

СЕНИН АДЫН

Бин йылдыздан саде бири
Севиндирер севеннери.
Сенин адын — йалпак түркү,
Сенин адын каплээр гөкү.

Сенин адын — үч буква «а»,
Сенин адын — серин сабаа,
Татлы сулу узак чөшмә,
Дайма гирер о дүшүмә.

Нечин олдук айлан гүнеш?
Нечин олдук суйлан атеш?
Шашэрым бән, нижа ушак,
Сенин адын — кышын кушак.

Динлим кайыл дүшейм райа,
Бән гидежән Тумарвайа.
Туна — дурук дерин дерә,
Сенин адын — она гөрә.

КЕРЕМ*

Бән йашамээрим үүсек маави гөктә,
Коркмээрим айазмадан хем гүннүктән.
Не аллаайым, не билгичим, не шейтаным —
Бир орта инсаным, гүнәхкер инсаным.

Насыл хепси, ким дуэр бу дүннеедә,
Олежәм — билерим, билмеерим недән.
Кач йылым калды, сөлейин, кач гүнүм?—
Кендимә истеерим айырмаа өлүм.

Салгындан йа куршумдан, йа бычактан
Бән истәмеерим өлмәә — аман, аман!
Ко битки лафым беним олсун: «Северим»,
Күл олунжа севгидән йанмаа истеерим.

* Керем — түрк фольклорундан бир олан, ангысы өлмүш севгидән.

* * *

Каар. Каар. Каар.
Кыш. Суук.
Имдат ичин бааре баар,
Нечин бирдән сустук?

Каар. Каар. Каар.
Ев бош.
Битки керә сеслән чаар,
Иап бени тун сарфош.

Каар. Каар. Каар.
Хем буз.
Лафлар гөрүнәрсә аар,
Бак үзүмә да сус.

Каар. Каар. Каар.
Кыш. Суук.
Олдук икимиз да саар.
Нечин биз булуштук?

ФАСЫЛ ДҮШ

Сени беклеерим уйанасын,
Гөрдүм бир дүш гечән гежә.
Аннадажам, истәәрсән, насыл
Гелмишим бән евә геччә.
Дары гиби сары пелииннән
Учардын гөзүмдә benim
Айатчааза йаваш гирдийнән,
Истәәрдим шаштырмаа сени,
Истәәрдим даптуру каласын,
Бирдән ачтыйнан капуйу.
Үраам дүүлдү хавезлән сансын,
Сени йакынжажык дуйуп.
«Сени северим, алатлама!»—
Ишидилди бана бирдән.
Бана гелди: йуттум бир лама —
Бу лафлары сөләәрдин сән.
Аннамадым кендим да, нижә
Бән капуйу сессиз ачтым,
Гөрдүм: дурардын сән гелинжә
Она йакын йарым адым.
О са дурарды аркасыннан,
Сенин дийәрди тенинә.
Үрәәм билмәәзди: атласын мы,
Оса дурсун му хептенә.
Икинизә бән йаклаштыйнан,
Не са баардым. Бу сес кимин?
О коркусуз бана бактыйнан,
Танывердим бән... кендими.

ТЕРСИНÄ БИЗДÄ ХЕПСИ...

Пек шашэрым бән:
Несой йашээрыз билә?
Еер аннаарсан кендин,
Сән бана да сөлә.
Лафедерләр чоктан,
Ани диилмишик еш:
Бән йаваш адамжыкым,
Е сән — пак атеш!
Сән северсин олсун
Чок инсан, шамата,
Бән са калабалыккан,
Олэрым хаста.
Сырайа да гидәрсәк
Йаннашып инсана,
Сән кадынжа ойнээрсын,
Бән бакэрым сана.
Сапсын каар карышмыш
Сенин бенизинә.
Ама бән — валелеу!—
Фит кара чингенә.
Ким бизи уйдурмуш,
Санки несой дели?
Уйдуаркан кефлиймиш
Исләә безбелли.
Терсинә биздә хепси,
Ама вер елини:
Сән еклеерсин бени,
Бән еклеерим сени.

КИМӘ НЕ ЛӘАЗЫМ...

Картала — гөк денизи,
Балаа — дениз боллуу,
Фидана — лүзгәр есмеси,
Йолжуйа — фидан гөлгеси,
Топраа — йаамур сериннии,
Қахырлуйа — севинмәк илиннии,
Хастайа — имдат севинчлии,
Ихтиәра — касавет сыжаа,
Сусамыша — чөшмә жөмертли.
Бана са ләазым севгим
Уйкусунда гүлсүн.

* * *

Маави гөкләр кара оләр,
Аслы йалана дөнер бирдән,
Шира ажы пелинә урәр,
Ачан узактайсын сән.
Сабаален сесли бүлбүллар сусәр,
Ешил йапраклар дөкүлер вакытсыз,
Фырын кызгынса сууәр,
Еер бән зеетленәрсәм йалныз.
Раатсыз гежеләр узээр,
Илачлар да оләр файдасыз,
Метин чичекләр куруйәр.
Сана гележәм илкйаза генә бән:
Ени түркүләр дууажэк,
Назлы чичекләр ачажэк енидән,
Ири йылдызлар йанажэк.

* * *

Йаады бир суук, хызлы йаамур,
О йыкады чичеклери.
Сана дейәмедим бән «дур»,
Гиттин да бакмадын геери.

Гөктә үзер битки булут,
Она гелер, ки гөк — дениз.
Бендә калды салт бир умут:
Сән йашайамайжан бенсиз.

Бизим күсү, нижә булут,
Ани гүнү сакләэр биздән.
Сән аклында өлүнжә тут:
Биз сакланамайжэз гундән.

Өлчөрләр шансора хербир иши:
Дуйулмаз вакыды; гүнешин
Сыжааны, сериндә отуруп;
Атешли моторун
Куведини карандаш елиндә;
Денизин деринниини
Өлчөрләр далга үстүндән;
Өлчөрләр солуун аарлыыны
(Несой инанмаа буну?);
Долашык йолларын узуннууну,
Өлчөрләр куйту ичердән;
Демирин четинниини,
Гөкүн үүсеклиини...
Выжлайан лүзгерин хызлылыыны
Бу ишләр шинди диил пек зор,
Шаштырарсын оннарлан кими?
Ама вар мы өлә прибор,
Ани өлчөсүн севгими?

БАН СЕНИ СЕВЕРИМ

Бән сени северим,
Ач гөзлерини.
Илкйаз гүлүшүннән
Иакма үреми.

Бән сени северим,
Бак бана доору.
Аалемә бакэрсын,
Ианымда дуруп.

Бән сени северим,
Инанмаа денә.
Шавк олмаа истеерим
Айоз үзүнә.

Бән сени северим
Хепсиндән саклы.
Нәптын сән бенимнән —
Челинди аклым?

Бән сени северим,
Нечин?— унуттум.
Келебек гиби бән
Атешә учтум.

ЧОКГӨРМӘК

Ачан гүнеш йоллээр сыжак
Сенин, айазкан, тенинә,—
Олса алайым сени кужак
Да йысыдайым хептенә.
Фидан гөлгә йапэр ачан
Сана, йанаркан орталык,—
Истеерим бән олайым фидан,
Ерә чөкүнжә караннык.
Ачан серин лүзгәр есер
Сенин о сук сачларына,—
Жаным ону да чок гөрер —
Истеер лүзгәр олмаа сана.
Ачан сеслеерим сесини,
Она хич олмээрим бән ток;
Ачан дуйэрым елини,—
Гөрерим кендими да чок.

УНУДАМЭЭРЫМ СЕНИ

Гүнәхкерим,
Гүнәхкерим,
Инанасын генә бән истеерим.
Чок вакыт гечти,
Сарарды ешил йапрак.
Чок йаамур ичти
Сусамыш куру топрак.
Несой унудасын,
Унудасын насыл,
Ани биз севәрдик илкйазын ортасында?
Ўшүйерим,
Ўшүйерим,
Сыжакта да хеп о ўшүйерим.
Нечин атеши
Алатлардык сүндүрмәә?
Прост беним ишим —
Кырчланды йанык ўрәәм.
Бузлан күл йанар мы,
Кышын гүл ачар мы?
Бир шамар патлаар мы айырык өбүрүн-
дән?
Дүшүмдә да бән
Унудамээрым сени,
Хербир көшедән
Ишидерим сесини.
Сән беним ажымсын,
Хем да илажымсын,
Йалварэрым: алыштыр, зееглемә сән
бени.

* * *

• Сән гиттин — калдым бән йап-йалныз,
Севдамын ренги — кара.
Дүннеедә вар чок кары хем кыз,—
Чекмеер оннара.

Саде бир дуйгу калды бендә,
Ани бән йалныз о сой,
Нижә гүндөндүлүк ичиндә —
Халаза папшой.

* * *

Сансын истәмейип генә динди
Омузума омузун.
Адымнарым беним титиреди,
Йол гөрүндү пек узун.

Осаат сендән сакламаа саваштым
Саа елимдә үзүүмү.
Сансын кенди кендимә аалаштым,
Йок еттим өмүрүмү.

НЕДАН?

• Бу сорушум беки да бош,
Афедин, динлим пек айык,—
Недән инсан олэр сарфош?—
Ким сөлейжек бана ачык?

Бән ичмедим ииши шарап,
Файда олур му шараптан?
Ким вережек бана жуван:
Недән сарфош олэр инсан?

Бән ичмедим йакар ракы,
О шей чекер бир тарафа.
Ким вережек бана акыл:
Недән дөнер беним кафам?

Севдим бир генчежик кызы,
Раатсыз калдым ондан беери,—
Йанаклары — ал кырмызы,
Сүлүк кара гөзчезлери.

Сенделлейрәк гезерим бән,
Башым дөнер, ичим йанэр.
Сорэрым генә бән: недән,
Недән инсан сарфош олэр?!

* * *

Айырылдык
Да шинди аннадык,
Ани сениннән
Кысметлийдик биз.
Аклым хич вермеер,
Аклым хич вермеер,
Бән несой йашайжам сенсиз.

Биз аннадык —
Кысмет, нижә саалык:
Ачан о вар,
Корумээрыз ону.
Хасталандыйнан,
Хасталандыйнан,
Аарээрыз ужуну.

Пишман олдук.
Кысмет, нижә солук:
Биз дуймээрыз ону,
Ачан о пак,
Ама офлээрыз,
Ама офлээрыз,
Онсуз тыканарак.

МААВИ ДЕНИЗ

Маави дениз бизи гөрдүйнән
Ешил оларды йа сары,
Чалкаланарды, биаз көпүклән
Топукларымызы сарып.

Аушам бизи йаваш чаарарды
Майыл олмаа касаветли.
Ол'жэз мы таа бир керә санки
Йарым окадар кысметли?

Ачан биз кол-кола гезәрдик
Нем кумнукта аяа каршы,
Айын утанмактан соларды,
Тунук оларды бакышы.

Ама гечти о йаз да, нижә
Шаматасыз татлы уйку.
Калды үреклеримиздә салт
Аннадылмаз гөзәл дуйгу.

Август биткиси. Йаваш аушам.
Йылдызлар маави, сансын йазма.
Некадар йашаарсам йашайжам —
Шүкүр едежәм бу аушама.

Биз чыктык серин кыра күүйдән.
Йымышак ауч, сыжак омуз.
Дүннеедә калдык салт сән хем бән—
Карышты хавезлән солуумуз.

Хорозлар узажыкта чалды,
Йылдызлар сүүндү, сабаа артык.
Салт ики дири йылдыз калды —
Гөзлерин сенин йап-йалабык.

Кефлендим сени севә-севә,
Биз, айырылып, калдык билә.
Насыл-несой бән гелдим евә —
Нижә кендимә гелийм, солә!

БЕКЛЕМАК

Беклеерим бән сени,
Билерим — гележән,
Билерим — истейжез
Иисилмесин гежә.
Билерим — чөкежек
Татлымысы думан,
Ачан сармашажан
Севгийлән бойнума.
Нижә ушак солуу,
Гүлүмсемән илин,
О гөрүнер бана
Таа йоккана кендин.
Бела беклемеси —
О беладан да бет.
Кысмет беклемеси —
Докуз керә кысмет!

ТРАКАЛЫ ӨКҮЗ

(МАСАЛ)

I

Евелки, узак вакытларда
 Вармыш бир карыйлан бир адам,
 Аннашып оннар йашаармыш.
 Бир гөзәл чоҗуклары дири
 Хем бир тракалы өкүзлери
 О инсаннарын салт вармыш.

Хаберсиз гелмиш евә кахыр,
 Диилмиш кимсейҗик она хазыр,—
 Бир аушам үстү ап-ансыз
 Мутлу карыйа фена гелмиш,
 Сабаайадан, айол, җан вермиш,
 Уйумуш завалы сансын.

Калмышлар бобайлан оол йалныз,
 Зормуш анасыз хем карысыз —
 Башына бу таа ин гелмә!
 Гечирмиш адам адетчә йас,
 Уйваштыйнан ажысы бираз,
 Сора евленмиш о генә.

Ама икинҗи кары она
 Пайына дүшмүш кайет фена
 Хем шалвер сары йыланҗа.
 Вармыш онун үч чиркин кызы,
 Хайлазын хализ ен хайлазы,
 Аклында уйку хем манҗа.

Ев сааби йаз-кыш сабаа каршы
 Уйанармыш хер гүн сынашык,
 Аулда измет едәрмиш.
 Күрүйәрмиш илкин дамнары,

Сора кырнаклаармыш ахыры —
Санки иш евдә битәр ми.

Кушлукта, енез ийип екмек,
Сыртында диирен йа бир күрек,
Ишинә адам гидәрмиш.
Ардына бобасынын тездә
Өкүзү чожок таа сериндә
Отлатмаа кыра гүдәрмиш.

Суук йаамур, толу, лүзгәр, сыжак —
Хер гүн йортусуз шу чожукак
Кайбелер кырда өкүзлән.
Күчүклүү онун гечер иштә,
Гит та сән аалашма кысметә,
Еки бу үзерә күсмә.

Бир керә, ачан үүлен гелмиш,
Ааламаа о ансыз гиришмиш,
Узүнү ашаа иилдип та:
Икинжи, фена жанны ана
Бу сефер коймуш торбасына
Тезектән куру бир пита.

Йаклашмыш чожаа окүз ариф
Да сормуш она йалпак-гарип:
«— Нечин, достчаазым, аалээрсын?»
«— Несой бән, сөлә, ааламайым,
Диил чоктан өлдү анам беним,
Икинжи бана баарэр салт,

Сааде шу хайлаз кызларына
Булмээр бааре бир керә маана,
Не да бир ишчәәз верер о.
Бән истеерим куртулмаа ондан,

Зерä саймээр о бени инсан —
Бак сән, нашей бән ийерим!»

Озаман насаат етмиш өкүз
Кендиси чожок гиби үүсүз:
«— Чекмә ичини, гүженмә,
Ал да беним сол буйнузуму
Чек бирдән, гөзлерини йумуп.
Йап, не сөледим, үшенмә!»

Сеслемиш чожок бүүк достуну
Сарп чекмиш онун буйнузуну.
Осаат, таа чекиверинжә,
Ериндән ири буйнуз чыкмыш,
Ахлайып, чожок шаш-беш калмыш,
Инансын о билмеер нижә:

Осаат буйнуздан сән гит да чык
Йазылы алчак бир софражык
Хер түрлү татлы имеклән:
Каурма, сарма, чорба, сүүш —
Санки бу аслы мы, диил ми дүш?
Гөрүнер она бу беки?

Дирилмиш чожок севинмектән,
Салт датмыш о хербир имектән —
Нижә хализдән конушка!
Дойунмуш, ичмиш кескин боза
Сора хепсижинни буйнуза,
Топлайып кырнак, коймуш о.

О гүндән беери евә кырдан
Шен геләрмиш хер аушам олан
Тракалы чакал достуннан.
«Олмалы, көпәә гелер аз иш,—

Кендинә фена кары демиш,—
Санки нечин шен олсун о?»

Дүшүнмүш усулжа сабаасы
Бүүк кызы кыра о йолласын
Маасуз чождужаан ардынжа.
Кызына йылан вермиш изин
Чождужаа өкүзлән гөзлетсин,
Батыя гүнеш кайынжа.

Долдурмуш кыза бир бүүк сепет
Патлажан, пиинир, таазә песмет,
Биаз шарап та, каурма да.
Етиштийнән узажык кыра
Кыз дүшмүш илктән кәр кахыра:
Билмеер нәпсын аушамадан.

Отуруп, исләә имиш-ичмиш,
Уйкусу хызлы онун гелмиш,
Бувазадан дойундуунан.
Бир гениш койу гөлгә булмуш,
Кафасы шишинжә уйумуш
Кушкусуз бир аар уйкуйлан.

«Бишей гөрмеедим»,—аушамнен деер.
Ертеси гүнү кары шалвер
Йолламыш орта кызы да.
Бүүк кызын тыпкы хайлаз еши
Ортанкы да йапмамыш иши —
Ишлемиш сааде тамах аазыннан.

Шу күчүк кызы ширетмиш пек,
Не йатмыш о, не имиш екмек,
Сааде гөзлетмиш о илкин,
Насыл үүлендә дервиш* буйнуз

Дойурмуш факир чоҗуу уҗуз
Түрлү-түрлү имееликлән.

Кыз хызлы гелмиш анасына,
Аннатмыш пелтеклейрәк она,
Не гөрмүш кенди гөзүннән.
Ишидип бу лафлары, кары
Ўфкедән олмуш ешил-сары,
Таа коҗасыны гөрдүүнән,

Башыны коймуш каба йастаа,
Йапылмыш кудуз хаста осаат.
«Сөләсәнә, не истеерсин?»—
Коҗасы сормуш она йалпак.
«Оф, аллә, олдум бән йаталак,—
Гарипли, инҗә бир сеслән.

Аалашмыш шалвер кара йанык**,—
Вай, ийер бени бу хасталык,
Бишейҗик җаным хич чекмеер,
Садеҗәм датмаа истеерим бән
Өкүзүмүзүн етчәәзиндән,
Алышарым сора беки».

Дүшүнмүш ачан адам исләә,
Өкүзү, чыкәр, ләәзым кесмәә
Карыйа җувап едер, ки
Тутмасын она узун күсү,
Салт файда олсунмуш,— өкүзү
Кесеҗеймиш сабаа, еркен.

* Дервиш — бүүлү (фольклордан).

** Кара йанык — бир бетва.

Ишидип буну, коркмуш чоџук,
Өкүзä качывермиш чабук,
Сансын үреендä бир таш вар.
Аннатмыш хызлы курбет* мала,
Ани йаклашәр бир бүүк бела,
Кендиси аалармыш йашлан.

Тракалы өкүз демиш чоџаа:
«Коркма, ко билесиннär наџаа,
Бошуна, достум, аалама.
Йаарын коолэйжэк оннар бени
Аул ичиндä тутмаа дейни,
Етишäмейжеклär ама.

Қимсей гөрмесин сени, йаваш
Сол тарафымдан бана йаклаш,
Еерлик куртулмаа истääрсән.
Бән сени таман те озаман
Атажам буйнузлан сыртыма,
Салт тутун бендән ислää сән.

Атлайжэз үүсек токатлары,
Учажэз узаа хем йукары.
Шинди йат-уйу бу неетлән».
Сабаасы, савашмышлар ачан
Өкүзү тутмаа, ариф хайван
Хызланмыш бүтүн куветлән.

Сыртына чоџуу о пиндирмиш,
Боз кыры алып, учмуш-гитмиш.

* Курбет — завалы.

II

Аз мы, чок му кыржа гитмишләр,
Бир йалныз евә етишмишләр,—
Бошмуш ев кысметлернә.
О евдә бизим йоргун достлар
Динненмәә дейни дургунмушлар,
Сайыләр, бир кач гүнә.

Диннендийнән, тракалы демиш:
«Сабаа олажэк биздә бир иш:
Гележек бир биаз өкүз,
Биз чиркин онуннан дүүшежез,
Ама енсейжәм ону бән тез,
Ипажам ону бән күл».

Ертеси сабаа тозадарак
Бир өкүз гелмиш орай' ап-ак,
Тракалы чыкмыш каршы.
Гиришмиш оннар, чиркин дүүшмәә,
Хызланып куветлән, сүсүшмәә,
Таа бетер хеп кызышып.

Ама дүүшмемишләр чок, зерә
Гыртланадан баттырмыш ерә
Тракалы өкүз биазы,
Хем чожаа демиш: «Динненелим.
Иаарын генә олмайжэк илин,
Олалым ләәзым хазыр.

Бир сары өкүзлән дүүшежәм,
Зеетлейжек бени о зеедежә.
Енсейжәм ону да бән».
Сабаасы сары өкүз гелмиш,
Сарп дүүшмәк тә генә чекетмиш,
Таа чиркин дүнкүсүндән.

Генә тракалы өкүз басмыш —
Сарыйы дизәдән баттырмыш.
Сора о демиш чожаа:
«Сабаа гележек бир өкүзчүк,
Кап-кара ренкли хем да күчүк,
Ама бән калжам ашаа.

Пек каави о күчүжүк шейтан,
Куртуламээр кимсейжик ондан.
Сән сиирет бизи йаваш.
Куведим ачан кесилежек,
Сән буйнузуму йаклаш та чек,
Кап кыры да узаклаш».

Хем хализ: о ертеси гүнү
Сакламыш бир бүүк булут гүнү,
Кырлары сармыш думан,
Тепремиш бир уултуйлан ер.
Баксыннар: кара өкүз гелер
Не титсиймиш о, аман!

Дүүшмүшләр оннар баара-баара —
Тракалайы енсемиш кара.
Буйнузу чекмиш олан
Хем гитмиш, нерей гөрер гөзү,
Унудамаармыш о өкүзү,
Куведи йок кахырдан.

Кыржа чок гитмиш үүсүз ушак,
Етишмиш бир чайыра узак,
Отурмуш орда ерә,
Некадар ааларса ааламыш,
Ажыктынан, буйнузу ачмыш.
Буйнуздан бирдән бирә

Дүбүдүз чайыр олмуш салт мал:
Ергелә, дана, инек саамал.
Кахыра дүшмүш олан —
О малы ләәзымдыр топласын,
Ама несой — вермеер аклысы...
Бу вакыт бир бүүк йылан

Нердән нерей орайы гелмиш,
Саллайып кафасыны, демш:
«Заманнээрсын, карагөз!
Нечин гүжениксин? Олмалы,
Топламаа истеерсин бу малы.
Кеселим бөлә бир сөз:

Малыны сенин бән топлайжам,
Зорлуктан сени куртаражам,
Ама бил бундан беери,
Ани еи севгили гүнүндә
Булажам сени бән евиндә,
Йутажам сени дири.

Топламыш даанык малы йылан,
Сора кайбелмиш, нижә шейтан,
Сансын йокмуш орада.
Генә доорулмуш йола чожук,
Боз кырын гөрүнмәәрмиш ужу —
Не дерә, не бир фидан.

Караннык ачан олмуш, ушак
Узакта гөрмүш йалныз бир шафк,
Йылдызчык гиби йуфка.
Йолжумуз гитмиш алатлайрак,
Үчүнжү гүнү аушамнен чак
Етишмиш йырак шафка.

Иакында о ев шафкы чыкмыш,
Гежейә чоҗук орда калмыш,
Ки динненмемиш чоктан.
О евдә йашаармыш кахырсыз
Дәду-бабу хем гөзәл бир кыз,
Евленмәк ичин таман.

Шүкүр чорбаҗылар — оннар
Илкин йолҗуйу дойурмушлар —
Бу гөзәл адет ески.
Сора сормушлар, кимин оолу,
Несой бурайы дүшмүш йолу,
Хем да «нашей...?», хем да «ким...?».

Аннатмыш чоҗук, не гечирмиш,
Дәду биткидә она деммиш:
«Кал биздә йаша бираз.
Кызымыз деликанны, семиз,
Беенишәрсениз — ол гүвемиз,
Йапажәйз сизә сыра.

Чок дүшүнмейип, чоҗук калмыш,
Биркач гүн оннарлан йашамыш.
Сора ансыз бир заман
Аннамыш, ани кызы беенер,
Пак үреклән, нижә илк сефер
Вар насыл севсин инсан.

Лаф олмуш гөзәл, макар кыса:
«Ол беним!» — деммиш чоҗук кыза.
Кыз саде бакмыш йалпак.
Аннашәрлар ертеси гүнү,
Несой-незаман йапмаа дүүнү.
Чекетмиш хазырланмак.

Салт ачмыш чоҗук шу буйнузу —
Херерси долмуш дана, кузу
Хем олак, инек, койун.
Тә гелмиш о бекленәр пазар,
Гиришмиш чалмаа чалгыҗылар,
Чекетмиш түркү, ойун.

Енез кызышмыш шенник, ачан
Капуйа сессиз гелмиш йылан
Да дикмиш кафасыны.
Кахырдан чоҗук сансын солмуш,
Йашлан гөзлери онун долмуш,
Таа гөрдүүнән йыланы.

Озаман саадыч хем колтуклар
Бир куйу есабы казмышлар,
Дар аазлы, ама дерин.
Йакмышлар орда бир бүүк атеш,
Өртмүшләр ону хасырлан тез,
Ки гөрүнмесин дейни.

Йаннашык о нышанны ерә
Коймушлар софра. Мусаафирә
Демишләр: «А геч, буйур!»
Савашып гечмәә, йылан учмуш
Куйуйа, йанмыш — фит күл олмуш.
Осаат гөмүлмүш куйу.

Йаарышмыш даулан кеменчә —
Дүүн сүртмүш уч гүн хем уч геҗә,
Ер она геләрмиш дар.
Шараптан кефлиймиш дүүнжүләр,
Кысметтән хем севгидән — генчләр.
Масалым да — букадар.

ЧЕВИРМЕЛАР

Р. БЕРНС

* * *

Иаамурлардан, саургундан,
Майыл достум, факир* достум,
Чывгын кырда мушамамдан
Иапарым бән сана куйту.
Еер йазылуйса саде зее
Сана йалныз, сана йалныз,
Кахырыны бүтүн пайет
Бана хаксыз, бана хаксыз.
Ко инейим бир чайыра
Зын каранник, саклы гүндән,
Гүнә буларым бир ара
Сениннән бән, сениннән бән.
Бүтүн дүннәә да елимә
Калса бу саат, калса бу саат,—
Сени кысметлән кендимә
Аларым салт, аларым салт.

* * *

Ангысы вар не исин,
О ийәмеер ким' заман.
Обүрү са ийежек,
Ама йок екмәә.

Е биздә са вар имәк,
Дишлермиз та диил веран.
Озаман бизә каләр
Гөклерә шүкүр етмәә.

*Факир — фукаара.

ТҮРКҮ

Сыклык ет — бән осаат сана чыкажам,
Сыклык ет — бән осаат сана чыкажам.
Баарсын-чекишсин ко бобамнан анам,
Сыклык ет — бән осаат сана чыкажам.

Кушку ол, геләркән аушамнен бана.
Аул ашыры геч евин ардына,
Хем үч ешижәк разгелсин айаана.
Сән гел, ама гелмеерсин, сансын, бана,
Сән гел, сансын, гелмеерим хич аклына.

Еер клиседә биз булушарсәйдык, бак:
Лафет башкасыннан, бана дур узак,
Баашла бир бакыш бана саде йалпак,
Ондан каари бакма, салт бир керә бак!
Ондан каари бакма, салт бир керә бак!

Аалем еер сорурса, жувап ет, ки бән —
Валлаа ани йокум касаветиндә.
Корун саде, нижә шейтан гүннүктән,
Корун, бени капмасын кимсей сендән,
Хализ бени капмасын кимсей сендән.

Сыклык ет — бән осаат сана чыкажам,
Сыклык ет — бән осаат сана чыкажам.
Баарсын-чекишсин ко бобамнан анам,
Сыклык ет — бән осаат сана чыкажам!

ИОЛДА ГЕЖЕЛЕМАК

Байырларда йайарды каар,
Лүзгәр үфләәрди офлайрак.
Артык евләр олдуйду саар,
Да бән буламаардым конак.

Кысметимә бана бир кыз
Каранныкта каршылашты.
О бракмады бени йалныз,
Капусуну бана ачты.

Беләдән баш урдум она,
Кимә шүкүр едәрдим пек.
Хем еваллаа гелдим она,
Ким дөшетсин бана дөшек.

Бир инжежик ени чаршаф
Алчак йатаа о дөшеди.
Буйур едип бана ошаф,
«Татлы уйуйунуз!»— деди.

Далгаланды benim ичим —
Өлә истамәәрдим гитсин.
Да садежәм бунун ичин
Таа бир йастык бән истедим.

О гетирди таа бир йастык —
Афат бени йукардакы!—
Ачан олдук биз йаннашык,
Бән сармаштым она сыкы.

Йанаклары йанды бирдән,
Атеш гиби олду тени.

«Севӳрсениз еер хализдӳн,
Вазгечин, браайын кыз бени!»

Сачлар кыврык, ниӳӳ филиз
Хем йымышак, ниӳӳ ипек.
Башча гӳлӳйдӳ о хализ,
Ким дӳшеди бана дӳшек.

Хем томбарлакты гӳӳслери,
Бана гелӳрди, ани кыш
Таазӳ солууннан беӳжерип,
Ики кӳчӳк йылма йывмыш.

Йалпак ӳпӳрдим бӳн ону,
Ким дӳшеди бана дӳшек.
Насыл январ саургуну
Онун паклыы ӳӳсекти пек.

Гӳзлерини о йумарак,
Хич коймаарды бана каршы.
Да аркасыннан дувара
О уйуду сабаа каршы.

Ачан сабаален уйандык,
Севдим ону бӳн енидӳн.
«Ах, кыйдыныз бени, йазык!»—
Деди бана беним севдӳм.

Дойамаарак о гӳзлерӳ
Хем сачлара, ниӳӳ ипек.
Дедим она бӳн: «Чок керӳ
Сӳн дӳшейӳӳн бана дӳшек!»

Да сора, сормайып бана,
Алды дикмӳӳ о гӳлмееми.

Мутлу бакардым бән она,
Нижә дикер о гөлмееми.

Аннашылмаз кайэр заман,
Каар саурэр, ачэр чичек.
Салт о чыкамээр аклымдан,
Ким дөшеди бана дөшек.

ФИНДЛЕЙ

— Не геч гелмишин, кимсин сән?
«Беним адым Финдлей!»
— Гит йолуна, уййэрым бән!
Йалан!»— деди Финдлей.

— Оф, гетирмиш сени шейтан!
«Шейтан!»— деди Финдлей.
— Ким не ишләр сән йапажан.
«Олса»— деди Финдлей.

Сана ачэйм салт капуйу...
«Иа ач!»— деди Финдлей.
— Сора сенинән гит уйу.
«Денә!»— деди Финдлей.

— Сени каблет, үзүн инжә...
«Каблет!»— деди Финдлей.
— Дурарсын сән бүтүн гежә.
«Бүтүн!»— деди Финдлей.

— Билсән, ани олжан услу...
«Олма!»— деди Финдлей.
— Генә бана булжан йолу.
«Е не!»— деди Финдлей.

— Ама олсун битки керä...
«Йок лаф!»— деди Финдлей.
— Ама öлүнжä сус, зерä...
«Емин!»— деди Финдлей.

ГЕЖÄ ЛАФЫ

Сән уйудун му, мари кыз?
Ач капуйу — калдым йалныз.
Гök каранлык бүүн, йок йылдыз,
Сән ичери бени салвер.

Бир гежейä бени каблет,
Бени каблет, бени каблет.
Жана йакын ол да, каблет
Ичеринä салт бир сефер.

Йолда öлä бән йорулдум
Хем үшүдүм, пак буз олдум.
Ислää, ани сени булдум,
Бир кишийä булсана ер!

Лүзгär верилмеер йаамура,
Кими са хеп чаара-чаара.
Бензеерим бән да оннара,
Гелерим еваллаа: салвер.

Бир гежейä бени каблет,
Бени каблет, бени каблет.
Жана йакын ол да каблет
Гежелемäя салт бир сефер.

ОНУН ЖУВАБЫ

Иаамур йаайаркан хем толу,
Бизим булмушун аулу.
Хеп о түрлү геери йолу
Сән булажан колай.

Таа херерси кара гежә,
Кара гежә, кара гежә.
Ама евә сән гидежән,
Каблетмейжәм, афет!

Сән үшүмүшүн — йок зарар.
Ама кызы, аллаа, куртар,—
Таа бүүк бела она уурар,
Сесләәрсә еер сени.

Тә башчада көрпә чичек —
О чинненмиш, олмуш гевшек.
Бу — инанжы кыза өрнек.
Недән о коорунсун.

Ачан фена авжы көпек
Бир кушчаазы гөзледежек,—
Бу да кыза исләә өрнек,
Недән о коорунсун.

Таа херерси кара гежә,
Кара гежә, кара гежә.
Ама евә сән гидежән,
Каблетмейжәм, афет!

БУЛСАМ БИР ТЕК ҚАРЫ

Долдуйнан отуз беш,
Булмаа колай мы еш?!
Булсам бир тек кары,
Атлаарым йукары.
Олсун кары йа кыз,
Ама салт кожасыз;
Олсун куру-забун,
Калын-туйан олсун,
Бойу пармак гиби,
Бели — фычы диби,
Олсун алчак, уусек,
Гезсин, нижа ордек,
Баксын, нижа инек, —
Гежа горунмеер пек.
Истарса чок ушак,
Версин бана каймак;
Истарса азарак,
Дур'жам таа чок айлак;
Чакарса шарапчы,
Олсун ко есапчы.
Шарап истарса аз,
Бенда да вардыр ааз;
Икимиза етар
Куллү бир куфна кар.
Долдуйнан отуз беш,
Булмаа колай мы еш?
Булсам бир тек кары,
Атлаарым йукары!

А. ПУШКИН

* * *

Севдим сизи; о севгимин таа сансын
Суамады фит жанымда изи.
Ама сизä биртаане дакынмаз о,—
Гүжөндирмäй истäмеерим сизи.

Севдим сизи неетсиз дä хем лафсыз да,
Хем сакындым, хем кыскандым билä.
Севдим ачык, назлы; ко башкасы да,
Аллаа версин, севсин сизи бөлä.

ЧИЧЕК

Чичек куру унудулмуш бän
Кийатта гөрерим бир керä.
Осаат фасыл, татлы бир дүшлän
Жаным долду о бетерä.

О нердä, незаман ачмыштыр?
Хем йабанжы мы, танышык
Бир еллän о копарылмыштыр?
Хем нечин о бырда артык?

Анмаа назлы бир булушмак мы,
Айырылмак мы кысметсиз?
Йалныз гезийчин о анмак мы —
Серин даада, кырда сессиз?

О инсаннар да таа дири ми?
Оннар билä ми оса тек?
Оса оннар да сөрпешти ми
Заманжа нижä бу чичек?

М. ЕМИНЕСКУ

О ТЕК КАВАКЛАРА ЙАКЫН

Гезәрдим гежейя кадар
О тек каваклара йакын.
Бени биләрди долайлар,
Салт сән танымаардын.

Шылы о пенчериня сук,
Гечип, бакардым бан.
Бени аннаарды гок артык,
Аннамаардын салт сән.

Сендан бекляардим хер заман
Бааре бир ии лафчааз.
Бир гүн верейдин сән бана.
О олмайжэиды аз.

Сенин дурук, шен бакышын,
Верейди бана шавк,
Бир генч йылдыз сабаа каршы
Тутушажэиды пак.

Хем йашайжэидын сән илин
Ўз йыл бу дүннеедя.
Мермерлан үзүнү сенин
Өртәбилжейдим бан.

Сән олажэидын оннардан,
Кимя булунмээр еш,
Койу заман каранныында —
Бир зийалы атеш.

Дарсык севәрди озаман
Сени тайфә үрәәм,
Ани калмыш бана чоктан
Шанны деделәрдән.

Гарип бакәрсин ардыма,
Сән геч калмышын лек,
Илишмеерсин бүүн жаныма —
Гечерим бән сиирек.

Бойдан, үздән йок нышанын,
Бензеерсин чойуна.
Тунук, өлү бакышымы,
Атэрым бүүн сана.

О айозу, сөлейим, бил,
Ләәзымды аннамаа,
Севги онүндә бир кандил
Каранныкта йакмаа.

СЕНСИЗ ПЕК ААР

Кырлангачлар учэр, йа бак,
Жевизлердән дүшер йапрак.
Баайа сенжек бүүн—йаарын каар,—
Сенсиз пек аар, сенсиз пек аар.

Гелсән, алэйм сени куҗак,
Бакэйм сана, ниҗә ушак.
Истеерим гүүсүндә калмаа
Уйукламаа, уйукламаа.

Сән аклына гетир исләә,
Насыл гезәрдик ел—елә,

Чыкардык таа ешил кыра
Диил бир сыра, диил бир сыра.

Бу дүннеедә вар чок гөзәл —
Атеш гиби йанэр гөзләр,
Ама сана йакындыр ким,
Беним севгим, беним севгим?

Кызышарак йана-йана,
Йапәрсын айдыннык бана.
Йылдыз гиби гөзәлсин сән,
Ама гелсән, ама гелсән.

Кыш йаклашэр, сабаален краа
Силкер йола сары йапраа.
Кырлар олду йабан хем саар,—
Сенсиз пек аар, сенсиз пек аар.

* * *

Ах, маму, татлы маму, заман думанына
Йапрак фышыртысыннан чаарэрсин ардына.
Қарышарак йаамурлан, йаслы лүзгәр есер,
Қара мезарына о салкым чичәә силкер.
Даллар йаваш дүүләркән, гелер бана сесин.
О салкымнар дивечтир, нижә уйкун сенин.

Еер илери өләрсәм, севгим, аалама аар,
Бир фламбур далжаазы сән еникуну копар.
О далжаазы сыбытма — баш ужумда ашла,
Йашыннан, тутулсун ки, касаветли йысла.
О, фиданжык олдуинан, бени саклаар гүндән,
Дивеч йапар гөлгә о, дивеч уйуйарым бән.

Ама бирдән өләрсәк, олса икимизи
Гөтүрмесиннәр, дерим, дар мезарлаа бизи.
Дерә бойунда саде ко казсыннар мезар,
Бир табуда истеерим бизи йаттырсыннар.
Бир дөшектә сениннән йатарыз икимиз:
Дивеч сулар ааларлар, дивеч уйуйарыз биз.

Ж. КОШБУК

АНА УРАА

Бир генч чо́жук, го́зәл, лафтан йалпак,
Гелди евә аушамнен офлайрак,
Да анасы чыкты она каршы,
Да оолуну өптү о, сармашып,
Деди, гөрүп кахыр гөзлериндә:
«Сән не, оолум, тутәрсын ичиндә?
Сансын коркәрсын ачылмаа бана,
Ушаам, бән дилим йабанжы сана». —
Бөлә дизәрди йашлан анасы,
Чо́жук са аар офлаарды бир лафсыз.

Ачан геләрди о йарисиндән,
Бүтүн кыздыйды сансын үфкедән,
Дели гиби качарды. Несой зее!
Аклысында са варды салт бир неет:
Анасына истәәрди аннатсын.
Ама ачан севгийлән анасы
Бир шүпесиз она доору бакты,
Касаветсиз бакыш ону йакты;
Қоллар да, ани сармашты она,
Бүүн ажыдарды ону пек фена.
Татлы лафлар геләрди бүүн ажы,
Анасынын сеси да — йакыжы.
Чыкыверди чо́жук диил кендиндә,
Гитти кыра, дурамаз ериндә.

Хеп дүшүнәрди о йарисини,
Хеп ишидәрди онун сесини:
«Гетир бана гөзәл бир талисман,
Сени севәрим бән да озаман.
Истеерим ананын бән үреени,

Белли олсун, северсин ми бени.
О олажэк севгимизä нышан,
Сана да олажэк бендän инан».
Бу лафлардан чожук коркту чиркин—
Оф, нердän инсана калмыш бу кин?
О абанды качмаа, май дүшежек,
Ама севärди пек, севärди пек.
Дүшärди, бишей дуймайып, ерä
Хем сөленärди сук-сук иннейрäk.
Коркарды: енсейäмейжек кызы,
Кырлар хем гök оларды кырмызы!
Öлдүр сän ананы — чиркин гүнаа,
Атылажэк сендän бүтүн дүннаа.

Гечти бир гүн. Йари инä олан
Гитти сормаа, беки олду пишман.
Ама ески жувап о каблетти,
Куру буазында солук битти.
Докуз гежä о сачларны йолду,
Сора ердä бүүк фенолык олду.

О аалайамазды, емен дири,
Сарп уйваштыйды онун фикирин
Анасынын үрää — паалы баашыш —
Ашлаарды еллерни. Дизмää — геч иш.
Бөлärди букасыны аазындан,
Хаста оларды кахырдан —
Насыл севärди ону бу үрек!
Да шинди каблетти бөлä öдек.
Анасыны койду ушаа
Кызын севгисиндän ашаа.
О йанылды. Паалы пек öдеди,
Билмäärкän, не кабледежек кенди.
Сызлаарды, титирärди гүүдеси,
Анасынын са тутулмуш сеси

Бетфа едәрди ардына онун.
Йол гөрүнәрди өмүрдән узун,
Хем анасы чыкарды өнүнә,
Пармаклан гөстәрәди үзүнә.

О кесилди. Бир кач адым сүрчтү —
Сора ерә үзү койну дүштү.
Сусту кушлар. Лүзгәр йавашыды,
Сак кушкулук долайлары сарды.
Бир гарга доланарды үүсектә,
Ишидилди жан-жун сессизликтә:
«Ажытмадын мы бирерни, ушаам?»—

Өлү үрек сорду буну чожаа.

А. ФЕТ

* * *

Бән сөләмейжәм бишей сана,
Не аклымжа едерим текрар,
Иаклаштырмайжам пак жанына,
Гетирмәә сакынэрым зарар.

Сакландыйнан аушамнен гүнеш,
Гүнгөрмәзка чичәә уйанэр.
Дарсыклы ичимдә бир атеш
О чичеклән биллә ачылэр.

Нем гежә лүзгерин серини,
Титирер гүүсүмдә бошуна.
Кушкуламәйжам бән үреени,
Бән сөләмейжәм бишей сана.

М. ГАФУРИ

КЫРМЫЗЫ БАЙРАК

Илердә, сән бак,—
Кырмызы байрак!
Каранны даатты
О байраклан халк.

Бизим бол йолу
О коллээр герчек.
Бирердә байрак,
Йок ондан үүсек.

О ишчи класста
Сааде бир байрак,
Дүннеейә бүтүн
О олду шылак.

Кырмызы байрак
Елимдә дуран,
Топламыш кувет
Дүбүдүз халктан.

О чаарэр бизи
Саваша битки,
Ко чатырдасын
Бу дүннәә ески.

Оннан душманы
Сүпүрәрдик тез,
Достлара өлән —
О олурду без.

Душманнарыны
Кооладык онун,
Гөклерә учту
Байраамыз узун.

О бүтүн ерә
Шинди шафк едер.
Гөрдүжәән ону,
Душманнар качәр.

Титирер душман,
Нижә бир йапрак.
Коркудан дүшер
Йабанжы байрак,

Айдыннат ери,
Ал байрак тени!
Генч еллеримиз
Ташыйәр сени!

К. МЕЧИЕВ

* * *

Дивеч өмүр чары йапсак —
Биз оннары ташыйалым!
Бир канатлы бейгир булсак —
Таа кысметадан учалым!

Ама өмүр чары йапмаа
Алырыз нердә биз дери?
Хем кысметә билсин учмаа
Ким булажэк о бейгири?

В. МАЯКОВСКИЙ

СТИХЛАР ХЕР ТҮРЛҮ ДАТ ИЧИН

Бейгир, девейя бакып, демиш:
«Не бүүк бу бейгир, не камбур хем гениш?!»
Девя демиш: «Бейгирмийсин, аман!
Сән — бир девя, күчүк хем диил таман!»
Салт бир аллаа биләрмиш акыллы:
Ки бу маллар — башка тамызлыклы.

И. БУНИН

ААЛЕМИН

Салт бени сән северсин,
Аалеминсин макар.
Сән бени унутмазсын
Йашайжан некадар.

Сән кары сайылэрсин,
Ама диилсин ми кыз?—
Гөзеллиин утанжак хем
Бакышын кабаатсыз.

Сән йаваш кайыллыклар
Гиидирдин үзүүнү,
Ама нечин капаардын
Гүведән үзүнү?

Кыйышсыз пишманлыклар
Дудааны сән кыстын.
Севгилик йалазыннан
Салт бени йысыттын.

Саклайамээрсын, ани
Узактайсын ондан.
Сән бени унутмазсын
Некадар йашайжан.

* * *

Генә ичимдә бир дүш татлы
Кайнашәр, хошлууннан кефле-
дер,—
Бакышын, гүлүмсейрәк назлы,
Сеседер бана шака-шалвер.

Бән билерим: дүш — о йаныклык,
Ерийжек дуудуунан гүн ени.
Ама йаклашынжа айдыннык,
Гүлүмсә бана, алдат бени!

Б. ПАСТЕРНАК

КЫШ ГЕЖЕСИ

Қара, кара долайларда
Каар сауарды.
Бир мум йанарды софрада,
Бир мум йанарды.

Нижә синек булутлары
Шафка конардыр,
Каба чобан саргылары
Мума сапарды.

Дон шишедә шу саургун
Не са йазарды.
Йанарды софрада бир мум,
Бир мум йанарды.

Кам салланарды ард дувар,
Гөлгә инжейди.
Чапраз коллар хем аяклар —
Чапраз ежелди.

Ерә ики еменижик
Дүшәрди сеслән.
Мума кокарды фистанжык
Фит насыл феслен.

Каларды хепси думанда,
Лүзгәр офлаарды.
Бир мум йанарды софрада,
Бир мум йанарды.

Учарды айоз ичерда,
Таван алчакты.
Мума йакын бир көшедә
Солук ашлакты.

Узун аушамнен февральда
Хеп сауларды.
Бир мум йанарды софрада,
Бир мум йанарды.

Р. ГАМЗАТОВ

* * *

Бин чоџук сана бирдән
Еер йолларса дүүнүржү,
О биндә, биләсин сән,—
Бән өнжү!

Ўз деликанны алмаа
Истесә сени гелин,
О ўздә бени булмаа
Пек илин!

Он гиргин киши сендә
Аарайарсәйды кысмет,
Оннарын да ичиндә
Диилим бет!

Ардына гезәрсә бир,
Елиндә бир ал чичек,
Салт бана о тек есир
Бензейжек!

Кимсей севмәрсә сени,
Булутлар инсин алчак,
Озаман йутту бени
Нем топрак!

* * *

Поэт йазэр карысына:
«Даным, шафкым хем йылдызымсын.
Сән йанымда — татлы бана,
Ажы, ачан сән узактайсын».

Бир да кары, шафклы, йылдыз,
Кенди евә гелер алатлан.
«Браксана раат ишлейм йалныз!»
Баарэр поэт иши суратлан.

* * *

- Кимә татлы пек гелмеер йашамак?
- Она, кими инанмээр бириси.
- Кимә ондан да зор ама?
- Ким инсаны инанмээр кендиси.

ЕСКИ ДОСТ

Дүшлеримә гирер достум,
олан бана душман.
Биз диил билә, ама долу
онуннан йашамам.
Достум о дүшүмдә,
диил душманным,
Онуштан дүшлердән дөнер башым.
Дүшлеримә гирер достум,
баарган ачык үрек,
Өла мердивенә пинер —
шейтан сакатлан' жэк.
Диил доорулу бана
кени онун,
Бизим душманнара
о деер: «Корун!»
Дүшлеримә гирер достум,
нижә ески севдә,
Ангысыны кескин дуйдум
салт бир керә — сефтә.
Умут верәрди салт
бизә саваш,
Да шинди биз душман,
ики кардаш.
Дүшлеримә гирер достум,
нижә канны байрак
Гелер о аскерә, кимә.
гечән женк — утанмак.
Онсуз — бән дилилим бән,
бенсиз — о диил кенди.

Душмансак, озаман башка асир гелди.
Дүшлеримә гирер достум,
Ани ахмакыз биз бүтүн, аннамайжан осаат,
Ени достлар — о не? те бу бизим кабаат.
Душман олэр ени, таа ни — душман ески,
достлар — салт илерки.

* * *

Бән бишейи истәмеерим йарым,
Гөкү, ери — бүтүн! Бөлә дедим.
Бүтүн дерелери, байырлары,
Верәрсән вер — йакышмээр пайедейм.

Йарым етмәз — бендә башка табеет,
Бана олсун бүтүн, долу, таман.
Истәмеерим бән не йарым кысмет,
Не да йарым кахыр йашамактан.

Салт о серин йастыын йарысыны
Истеерим, нердән йалапсээр бана
Йылдыз гиби үзүк, ангысыны
Елиннән сән дайэрсын йанаана.

О. СУЛЕЙМЕНОВ

ЕТИШ!

Қазақ халк ойуну. Деликанны, етишән
йарышмақта кызы, ләәзым ону өпсүн.

Етиш бени, жигит,
Бейгири айда, жигит,
Севгидән йанэрым фит.
Қалтактан фырлама сән,
Алатла бана, жигит,
Етишсәнә дә өпсән,
Титиреер сесим, жигит,
Утанэрым гүнештән.
Тә лүзгәр гүлер сени,
О бени
Етишер,
Гүүсүмә о йапышэр,
Сармашэр, сармашэр...
Оф, калдын геери, жигит,
Бән йалныз,
Қысметсиз,
Суратым да бенизсиз.
Бейгирин сырты салт кан.
Фена инсан,
Фена инсан,
Несой, айол, етишир,
Гүженерим пек:
Вермишләр гиргин чожаа,
Вермишләр каави чожаа,
Вермишләр гөзәл чожаа
Диил бейгир,
Ама ешек!

Г. ВИЕРУ

* * *

Аала!
Салт үч керä ама:
Ана мезарында
Таазейкенä топрак.—
Доору о ааламак;
Ааларкана севгин,—
Онун сачларында;
Хем байрак алтында,
Ватан версә изин
Ону арка алмаа,—
Утанма ааламаа.

Аала!
Яшлар ана мезарында
Версин ешил филиз,
Яшлар севги сачларында
Олсун седеф хализ,
Хем байрак алтында
Бүүсүн бир кайа-таш —
Кылычлары билä, зерä гелер
саваш!

В. СОЛОУХИН

ЖАНАВАРЛАР

Биз — жанавар,
арамыз сиирек.
Дүннеедә көпек
Таа зеедә вар,
некадар
жанавар.

Ики каваллы тўфек
Иапты бизә чок зарар:
Иисилтти бизи пек.
Биз насыл урулмакта,
Дүшәрдик ерә иннемексиз,
Ама куртулдук, макар
Закондан дышарыйыз биз.
Жанаварыз,
варыз пек аз,
Иок нейә бизә севинмәә,
Биз да көпек, дүшүндүүнән бираз,
Ама истәмедик диз чөкмәә
Сизә — булашык суйу бир чанак,
Бизә са — кырда күртүн,
Иабан патекалар йырак
Хем аач дурмак,
йа бүүн, йа дүн.

Салверерләр сыжак евлерә
Амансыз аязда сизи,
Бизи —
таа сыкы херкерә
Сыкэр бетвалы бир чизи.
Сизин маананыз — жанавар,

Атылдыңыз сойдан,
Бакэрсыңыз дар
 аралардан —
Биз дайанамаз оқадар
 азар.
Бозтунуз сиз хем гиргин,
Йокту сизä аул.
Дойурдулар!
Вердиләр таа илин дин,
Да сиз калдыңыз караул.
Кайылсыңыз бир кабуҗак ичин
 олмаа есир,
Йааланмаа хем етмәә измет,
Ама алкайлан синҗир —
Сизä бир хелал кысмет!
Титирейин, чыкэрыз ачан ава,
Аман сизä йок.
Биз — жан алар
 жанаварлар
Хепсиндән чок
Көпеклерä гүдериз кин.
Едериз емин!

Б. ОКУДЖАВА

* * *

Тә гелди о евә бир филан-пишман,
Нердә үз йыл ону бекледи бир инсан,
Нерей о алатлаарды үз йыл кендиси.
Да те шинди оннар йаннашык икиси.

Бән едерим емин: бу севги таа дири,
Йа бак, не фасыл онун ишлери.
Ама сән истәәрсән аллаайлан лафет,
Вар мы ким аннасын севгийи бир керет.

Хем дышарда йаайарды бир геч йаамур,
Хем сусарды оннар, хем гидәрди өмүр,
Хем бири гитмәә дей йапты бир адым,
Обүрү са она сармашмады.

Ф. ВИЙОНУН ДУАСЫ

Дүннәә бизим таа дөнәркән,
Варкана шафкт таа чок,
Вер, аллахым, сән хепсинә
О иши, не онда йок.
Акыллыя умут вер,
Коркаа — бир бейгир ени.
Кысметлийә — пара вер
Хем да унутма бени.
Дүннәә бизим таа дөнәркән,
Умут, аллахым,— сана.

Ким куведä тамахса,
Дойунжа кувет вер она.
Жомерт инсана — ара вер
Солуклансын дейни.
Каина пишманлык вер
Хем да унутма бени.

Билерим хем инанэрым:
Йок кимсей сендән үстүн,
Нижә аскер өлдүйнән,
Санэр, ки райа о дүштү.

Нижә хербир кулак та
Сенин лафыны инанэр.
Нижә да биз инанэрыз,
Билмейрәк, ким не йапэр.

Оф, аллахым, арифсин,
Ешил бакышын сенин пак.
Дүннәә бизим таа дөнәркән,
Кенди кендинә шашарак,

Вакыт она таа етишәркән
Сүүндүрмемәә атешини,—
Биразарак вер хепсинә
Хем да унутма бени.

* * *

Ябап бир сеслән саургун
Гежә чиркин баарарса,
Китленмесин сенин капун,
Ачык ону бракасын.

Дүшәрсә йол сана узун,
Күсү кимсейә тутма.
Капун сенин ачык олсун,
Ачмаа ону унутма.

Ачан чыкмаа олжан хазыр,
Дүшүнмә, ки йалнызсын.
Чам йалазыннан карыштыр
Жанын йалазыны сән.

Сыжаккан таа ездә дувар
Хем скемнә та кабайкан,—
Китли капу а йок,— а вар,
О йапмээр беш капейка.

* Факир— фукаара.

ИЧИНДЕКИЛӘР

С. Куроглу. «Нечин йазэрым — сорма...» 3

ОЛМАЗОТУ

Узаклыкта	6
Соруш.	7
Ана лафы	8
Қасаба	9
Лүзгәр, лүзгәр...	10
Чекер евә	12
Йоллармыз	13
Полум дүштү ана тарафыма...»	14
«Бизим достлуумуз — бир парча шекер...»	15
«Бужак пейзажлары...»	16
Панайыр ресми	17
«Қаплаарса гөкү булутлар...»	18
«Ии нышаны гүзүн...»	19
Адамаклар	20
Гүз биткиси	21
Шака	22
«Қызларын бир бойу...»	23
Кефсизлик	24
«Хербир вақыдын...»	25
«Сансын дүн гирдик йаза...»	26
Олмәзоту	27
«Қолун му бертик, айаан мы...»	27
Достлук	28
«Генч олду бүүн Европа...»	29
Йолжу	30

«Арамызда йашаарды бир адам...»	31
Жан татлы	32
И. Топала	33
«Сабаален еркенжӱ уйан...»	34
Ачыклык	35
Геч пишманлык	36
Бир шанны ресимжийӱ	37
Нечин?	39
«Булмадым, не арадым...»	40
Түркү	41
Уйку түркүсү	42
Дӱдунун түркүсү	43
Настрадинин түркүсү	44
Нердӱ сӱ	45
Оолума	46
Ики евелки масал	48
Баллада	49
«Саургун гиби гечер йыллар...»	50
Етиштирӱмеерим...	51
Вар инсан...	52
Умут	53
«Таа гидер саваш...»	54

ҚЫСМЕТ БЕҚЛЕМЕСИ

Бакыш	56
Сенин адын	57
Керем	58
«Каар. Каар. Каар.»	59
Фасыл дүш	60
Терсинӱ биздӱ хепси...	61
Кимӱ не лӱӱзым...	62
«Маави гӱклӱр кара олӱр...»	63
«Иаады бир суук, хызлы йаамур...»	64
«Ӓлчерлӱр шансора хербир иши...»	65
Бӱн сени северим	66
Чокгӱрмӱк	67
Унудамӱерим сени	68

«Сән гиттин — калдым бән йап-йалныз...»	69
«Сансын истәмейип генә дииди...»	69
Недән?	70
«Айырылдык...»	71
Маави дениз	72
«Август биткиси. Йаваш аушам...»	73
Беклемәк	74

ТРАҚАЛЫ ОКУЗ

ЧЕВИРМЕЛАР

Р. Бернс. «Паамурлардан, саургундан...»	88
Р. Бернс. «Ангысы вар не исин...»	89
Р. Бернс. Түркү	90
Р. Бернс. Йолда гежелемәк.	92
Р. Бернс. Финдлей	93
Р. Бернс. Гежә лафы	94
Р. Бернс. Онун жувабы	95
Р. Бернс Булсам бир тек кары	96
А. Пушкин. «Севдим сизи...»	96
А. Пушкин. Чичек	97
М. Еминеску О тек каваклара йакын.	98
М. Еминеску. Сенсиз пек аар	99
М. Еминеску. «Ах, маму, татлы маму...»	101
Ж. Қошбук. Ана үрәә	104
А. Фет. «Бән сөләмейжәм бишей сана...»	105
М. Гафури. Қырмызы байрак	107
К. Мечиев. «Дивеч өмүр чары йапсак...»	107
В. Маяковский. Стихлар хер түрлү дат ичин	109
И. Бунин. Аалемин	110
И. Бунин. «Генә ичимдә бир дүш татлы...»	111
Б. Пастернак. Қыш гежеси	112
Р. Гамзатов. «Бин чожук сана бирдән...»	113
Р. Гамзатов. «Поэт йазэр карысына...»	114
Р. Гамзатов. «Қимә татлы пек гелмеер йашамак?»	114
Е. Евтушенко «Бән бишейи истәмеерим йарым...»	115
Е. Евтушенко. Ески дост	116

О. Сулейменов. Етиш!	117
Г. Внеру «Аалла!»	118
В. Солоухин. Жанаварлар	119
Б. Окуджава. «Тә гелди о евә бир филан-пиш ман...»	121
Б. Окуджава. Ф. Вийонун дуасы	121
Б. Окуджава. «Иабан бир сеслән саургун...»	122

Гагауз-Чеботарь Петр Афанасьевич
Г 12 **Жана йакын: Стихлар / Предисл.**
С. Куроглу; Фото А. Ололенко.— Киши-
нев: Лит. артистикэ, 1989.— 127 с.

ISBN 5—368—00421—4

Жана йакын — первая книга молодого гагаузского поэта. В нее вошли стихи о родном крае, о любви, небольшая сказка, навеянная фольклорными мотивами, а также переводы из русской, советской и мировой поэзии.

Ч $\frac{4702150200 - 61}{M 756(10) - 89}$ 82—89

ББК 84Г

Литературно-художественное издание

Петр Афанасьевич Гагауз-Чеботарь

БЛИЗКО К СЕРДЦУ

(на гагаузском языке)

СТИХИ

(Серия «Дебют»)

Фото Аурела Ивановича Ололенко.

Редактор С. Куроглу. Художественный редактор А. Свитченко.
Технический редактор В. Бужуля.

Сдано в набор 04.08.88. Подписано к печати 24.01.89. Формат
75×90^{1/2}. Бумага книжно-журнальная. Гарнитура Литературная.
Печать высокая. Усл. печ. л. 5,0. Уч.-изд. л. 3,73. Усл. кр.-отт.
5,23. Тираж 3000. Заказ № 1694. Цена 35 коп.

Издательство «Литература артистикэ»,
277004, Кишинев, пр. Ленина, 180.

Центральная типография, 277068, Кишинев, ул. Флорилор, 1.
Государственный комитет Молдавской ССР по делам издательств,
полиграфии и книжной торговли.

геблом

Петр Гагауз — Чеботарь йазэр чок-тан. Ана тараф, дуума ев, ана-бобалар, деделар насаатлары, севда ууру, омур, йоллары — кийадын темалары. Кыса, ачык, еникуну поэт аннадэр дуйгусу ичин, горунтулери ичин, ачэр биза уре-ени, думшунмеклерини. Да ачылэр олa бир генишлик, да горунер олa бир деринник...